

Date: 23rd March-2025

**ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИСИНИНГ ҲАЁТИЙ ФАОЛИЯТИДА ОИЛА
ИНСТИТУТИНИНГ АҲАМИЯТИ**

Наврўзов Шухрат Кудратович

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги

Давлат хизматини ривожлантириш

агентлиги Бош инспектори

Давлат хизматчиси жамият тараққиётида, сиёсий барқарорликни таъминлашда ва иқтисодий режаларни амалга оширишда муҳим ўрин тутадиган шахс ҳисобланади. Давлат хизматчисининг касбий самарадорлиги, жамоа билан ишлаш кўникмалари, хулқ-атвори ҳамда индивидуал хусусиятлари кўп жиҳатдан унинг шахсий ҳаёти, хусусан оила муҳити билан узвий боғлиқ. Оила институти эса жамият тараққиётида энг муҳим негизлардан бири бўлиб, инсонда асосий ахлоқий-этик тушунчаларни шакллантиради, психологик барқарорликни таъминлайди ва ҳаётий позицияни белгилайди. Бинобарин, оилада эришилган тарбия, мунтазам равишда кузатилаётган урф-одатлар, кадриятлар ҳамда бирдамлик ҳисси орқали давлат хизматчисининг касбий ҳаётида муҳим жиҳатлар юзага чиқади.

Ўзбекистон шароитида оила жамиятнинг энг муҳим бўғини бўлиб, миллий менталитетимизда оила кадриятларини ардоқлаш, оила аъзолари ўртасида меҳр-оқибат уйғунлиги ҳамда катта-кичikka хурмат каби тушунчалар устувор ҳисобланади. Давлат хизматчиси учун эса касбий бурчни бажаришда оиладан олинadиган маънавий-руҳий қўллаб-қувватлаш алоҳида аҳамият касб этади. Масалан, мураккаб вазифаларни ҳал этиш жараёнида оила аъзоларининг ишонч билан қарашлари, улар томонидан билдириладиган фикр-мулоҳазалар давлат хизматчисининг қарорларида объективлик, адолатлилик ҳамда самарали ёндашувни шакллантириши мумкин [Халилов, 2020].

Ушбу мақолада, энг аввало, оила институти тушунчасининг назарий асослари, давлат хизматчисининг ҳаётий фаолиятида оиланинг тутган ўрни, оиланинг психологик ва маънавий қўллаб-қувватлаш борасидаги роли таҳлил қилинади. Шу билан бирга, давлат хизмати соҳасида оиланинг самарали таъсирини ошириш мақсадида амалга оширилиши мумкин бўлган чоралар ҳақида ҳам фикр юритилади.

Оила – бу тарихий жиҳатдан келиб чиқиб, жамият асосини ташкил этадиган энг муҳим ижтимоий институтлардан бири ҳисобланади. Оила инсонда илк ахлоқий тамойиллар, маънавий кадриятлар, жамоа билан ўзаро муносабат ўрнатиш кўникмалари, масъулият ҳисси каби тушунчаларни шакллантиради [Юсупов, 2019]. Миллий кадриятларимизда оила доимо муқаддас саналган, уни мустаҳкамлаш, оилада соғлом муҳитни таъминлаш эса ҳар бир шахс учун бирламчи вазифа ҳисобланган.

Бугунги кунда жамиятда пайдо бўлаётган муаммолардан бири – инсонлар ўртасидаги муносабатлар ажралган ёки формал тус олган бир пайтда, оиланинг кўп

Date: 23rd March-2025

асрлик қадриятлари ва тарбиявий самараси камайиб бораётганидир. Шу боис, оила институтида эътиборни кучайтириш, анъаналарга асосланган тарбиявий жараёнларни қўллаб-қувватлаш, жамият аъзоларининг ахлоқий савиясини юксалтириш учун мақсадли чоралар ишлаб чиқиш долзарб масалага айланди [Каримов, 1992].

Оила деганда, аввало, эри-хотин, болалар, шунингдек, оила таркибида ҳаёт кечирадиган кексалар, бошқа қариндошлар тушунилади. Жамият тараққиётида эса оилалар турли шакллари кўриш мумкин – нуклеар оила (фақат ота-она ва болалардан иборат) ёки катта оила (буви, бобо, амаки, хола, жиянлар билан бирга яшаш). Қайси шаклда бўлмасин, оила таркибида ёшлар тарбияси, психологик муҳит, ахлоқий норма ва қоидалар бўйича дунёқараш, қадриятлар шаклланади.

Давлат хизматчисининг фаолияти – бу жамият олдидаги юксак масъулиятни талаб қилади. Чунки у давлат сиёсатини амалга ошириш, аҳолининг талаб-эҳтиёжларини инобатга олиш, қонунчилик нормаларини тўлиқ бажариш ва жамоатчилик билан доимий мулоқотда бўлиш билан боғлиқ бир жараён ҳисобланади [Норқулов, 2020]. Бундай шарт-шароитда давлат хизматчисининг шахсий сифатлари – ҳалоллик, интизомлилик, инсоф, адолатлилик, қатъиятлилик ниҳоятда муҳимдир. Бу сифатлар эса аввало оилада илк бор тарбия шаклида эгалланади.

Оилада болалик пайтида эришилган ахлоқий қадриятлар, жамоатда ўзини тутиш қоидалари, катталарга ҳурмат, ёшларга ғамхўрлик каби фазилатлар кейинчалик касбий фаолиятда ҳам намоён бўлади. Масалан, оилада аждодларга нисбатан образли ибратлар уқтирилган бўлса, давлат хизматчиси ўз раҳбари, устози ёки катта авлод вакиллари билан мулоқотда ҳам шунга мос равишда ҳурмат билан муносабат юритади. Шу билан бир вақтда, ёшлар тарбиясида шаффофлик, адолатли баҳолаш тамойилларини амалда кўрсатиш эса у държавная службада (давлат хизматисиз) инсонлар билан ишлаш жараёнида тўғри ёндошувни талаб қилади [Рахимов, 2018].

Давлат хизматчисининг иш жараёни кўпинча стресслар, сиёсий босимлар, жамоатчилик назаридалик ҳамда жавобгарлик даражаси юқори вазифалар билан тўлдирилган бўлиши мумкин [Шарипов, 2021]. Бу ҳолатда оила адамның ички барқарорлиги, руҳий хотиржамлиги ва эмоционал соғломлигини таъминлашда асосий суянч вазифасини бажаради. Ишдан чарчаб келган киши оила муҳитида дуч келадиган илиқ муносабатлар, керак бўлса маслаҳат, шикоятларини тинглаш, бир-бирини тушуниш қобилияти орқали ўз кайфиятини яхшилаиди.

Оилада формалашган меҳр-оқибат, ҳамжиҳатлик, бир-бирини кадрлаш ҳисси нафаркат болалар тарбияси учун, балки давлат хизматчисининг шахсий ривожланиши учун ҳам муҳимдир. Стрессни бошқариш, эмоционал барқарорликда қолиш ҳамда касбий ишланаларни изчил олиб бориш имконияти катта қисми билан оиладан олинadиган психологик ёрдамга боғлиқдир.

Давлат хизматчисининг шахсий ҳаётида оиласи қандай эканлиги, ундаги муносабатлар, болалари тарбияси, оила аъзоларининг жамиятда тутган ўрни

Date: 23rd March-2025

бирваракайига унинг жамоат олдидаги салоҳиятига ҳам таъсир кўрсатади. Оила аъзоларида кузатиладиган турли муаммолар ёки салбий ҳолатлар баъзан давлат хизматчисининг обрўсини пасайтириши, иш фаолиятида шубҳа уйғотиши мумкин. Шу сабабли, оиланинг барқарорлиги, ичкарасидаги бирдамлик, мавжуд муаммоларни биргаликда ҳал этиш кўникмалари давлат хизматчисининг ташқи таъсирлардан ҳимояланганлигини, обрў-эътиборини мустаҳкам сақлаб қолиш имконини беради [Амирова, 2017].

Оилада инсонинг шахсий характери биринчи навбатда болалик даврида шаклланади. Боланинг тушунчалари, ахлоқий қадриятлари, жамият нормалари ёки урф-одатлари ҳақидаги тасаввурлар илк тарбия орқали шаклланиб боради [Аҳмедов, 2020]. Шу боис, ота-она намунаси, уларнинг кўрсатмаларини қандай қабул қилиш болада келгусида психология, одоб-ахлоқ қадриятларига муносабатни белгилайди.

Оилада очик сўзлашув, бир-бирини тушуниш муҳити шаклланган бўлса, болада ташаббускорлик, фикрни эркин ифода этиш, ўз фикрларини ҳимоя қилиш кўникмалари ривожланади. Кейинчалик давлат хизматчиси сифатида иш бошлаганида у жамоатчилик билан очик мулоқот қилиши, мустақил қарорлар қабул қилиши мумкин бўлади. Шунга қараганда, оилада болаликда шаклланган тарбия чидамлилик, сабр-тоқат, адамгарчилик каби фазилатларни ҳам кучайтиради.

Ўсмирлик даври ёшлар учун энг мураккаб босқичлардан бири бўлиб, шахсий “мен” ҳиссини шакллантириш, атрофда бўлаётган воқеликка танқидий ёндашув, жинсий роли каби масалаларда аниқ бир позиция эгаллаш билан боғлиқдир. Бу даврда ота-она ёки оиладаги катталар билан муносабатлар қолган ҳаёт учун катта самара бериши мумкин [Раимов, 2018]. Масалан, агар ўсмирлик даврида оила у ёшни эркин фикрлашга, шахсий танловларини намоён этишга ўргатган бўлса, айти ёшда тегишли ахлоқий чегараларни ҳам тушунтириши керак.

Давлат хизматчисининг ҳаётда эрта шаклланган масъулиятлилик ҳисси, жамоада диалог олиб бориш қобилияти ҳамда интизомлилик жиҳатлари ушбу ёш даврида мустаҳкамланади. Шу сабабли, оилада меҳр-оқибат, ўзаро тушуниш, муаммоларни биргаликда ҳал этиш каби кўникмаларни сингдириш муҳим.

Ёшлар олий таълим муассасасига кириш, касб танлаш, ишлашни бошлаш каби муҳим босқичларга қадам қўядиган пайтда ҳам оиланинг таъсири ниҳоятда катта [Назаров, 2020]. У ёшда давлат хизмати соҳаси билан қизиқиш учун баъзан оиладаги атмосфера, ота-онанинг давлат хизматлари ҳақидаги тушунчалари, жамиятдаги мавқеи керакли мотивация манбаи бўлади. Агар оилада муқаддас касб тушунчаси шакллантирилган бўлса, ёшларнинг ҳар қандай соҳада масъулият билан ёндашиши табиий ҳол бўлади.

Давлат хизматчиларининг оила билан мутаносиб равишда ишлаш имкони бўлиши уларнинг касбий самарадорлигига ҳам ижобий таъсир кўрсатади [“Давлат хизматчилари тўғрисида”ги Қонун, 2021]. Жумладан, қуйидаги чоралар муҳим аҳамият касб этади:

Date: 23rd March-2025

- Иш графигини оилавий эҳтиёжларга мослаштириш: Масалан, болаларни мактабга олиб келиш-олиб кетиш, оилада ногиронлиги бўлган шахслар бор бўлса, уларни парваришlash учун қулай шароит яратиш;
- Моддий рағбатлар: Маълум бир натижалар эришилганда, унвони оширилганда оила аъзоларига ҳам эътибор қаратилса, бу оиладаги бирдамликка ижобий таъсир кўрсатади;
- Психологик маслаҳат хизматлари: Давлат идораларида психологлар штати мавжуд бўлиши, оилавий муаммоларни биргаликда ҳал қилиш бўйича маслаҳатлар берилиши;

Давлат идораларида оила институти ҳақида маълум бир тушунчаларни шакллантириш учун махсус семинарлар, ўқув курслари ўтказилиши мақсадга мувофиқ. Бироқ бу ўқувлар расмий маърузалар билан чекланмасдан, амалий баҳс-мунозаралар, кейслар ва машғулотлар орқали ўтилса, кўпроқ самара беради [Абдуллаев, 2021]. Масалан, оилада болалар тарбияси, психология, эр-хотин муносабатлари, кексаларга эътибор, оила бюджети билан боғлиқ масалаларни интерфаол усуллар ёрдамида ўрганиш имкони бўлади.

Давлат хизматчисининг оила аъзолари ҳам айнан унинг муваффақиятларида маълум ҳисса қўшаётган бўлиши мумкин. Чунки унинг касбий фаолиятида кўмаклашади, мунтазам маслаҳат беради, стрессни бошқаришда ёрдам беради. Шу боис, айрим давлат идораларида давлат хизматчисининг муваффақиятида оила аъзоларини ҳам камситмасдан унутмаслик мақсадида турли рағбатлантирувчи дастурлар жорий этилади. Масалан, турмуш ўртоғи ёки фарзандлари билан биргаликда саёҳат қилиш имкониятини бериш, спорт-соғломлаштириш йўналишида имтиёзли карталар тақдим этиш, болалар учун таълим грантлари каби турли усуллар мавжуд [Муминова, 2020].

Давлат хизматчисининг ҳаётий фаолиятида оила институти ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Оилада болалиқдан олинган ахлоқий қадриятлар, маънавий-руҳий барқарорлик, бирдамлик ҳисси, ҳамжихатлик эса унинг касбий ривожланиши ва жамоатчилик билан муносабатларга бевосита таъсир қилади. Иш жараёнида учрайдиган стресслар ва босимларга қарши туришда оила суянч вазифасини бажаради, давлат хизматчисининг қарорларида барқарорликни, масъулиятни ҳамда адолатлиликни таъминлайди.

Шу сабабли, давлат хизматчилари фаолиятини самарали ташкил этишда оила институтини янада ривожлантириш, оила билан боғлиқ муаммоларни барвақт аниқлаш ва ҳал этиш бўйича чоралар кўриш мақсадга мувофиқ. Оилада эришилган барқарорлик ва уйғунлик натижасида давлат хизматчиси жамият олдидаги бурчини муваффақиятли адо этиш, обрў-эътиборини сақлаб қолиш ҳамда касбий фаолиятини янада юқори поғонага олиб чиқиш имкониятига эга бўлади.

Date: 23rd March-2025

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Амирова М. (2017). *Давлат хизматчисининг жамият олдидаги масъулияти*. Тошкент: Фан нашри.
2. Аҳмедов Ж. (2020). “Оилада илк тарбия ва жамиятда ахлоқий қадриятлар шаклланиши.” *Педагогика илмий журнали*, №4, 45–51-бет.
3. Абдуллаев Ж. (2021). “Оила институтида бошқарув маданияти: назарий таҳлил.” *Ижтимоий илмий-тадқиқотлар журнали*, №3, 29–36-бет.
4. “Давлат хизматчилари тўғрисида”ги Қонун (2021). – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Қонунчилигининг расмий манбаи.
5. Каримов И.А. (1992). *Ўзбекистон келажаги бууик давлат*. Тошкент: Ўзбекистон.
6. Муминова Д. (2020). “Оилавий муҳит ва шахсий қобилиятлар ривожланиши.” *Ижтимоий психология ахборотномаси*, №4, 67–73-бет.
7. Назаров Б. (2020). “Давлат хизматида шахсий ривожланиш масалалари.” *Давлат бошқаруви илмий журнали*, №2, 45–50-бет.
8. Норқулов Ш. (2020). *Давлат бошқарувида инсоний капитални шакллантириш*. Тошкент: Фан ва технология.
9. Рахимов Ф. (2018). “Оилада ёшлар тарбияси ва давлат хизматининг ўзаро боғлиқлиги.” *Тарбия масалалари бўйича илмий тадқиқотлар тўплами*, №1, 21–29-бет.
10. Шарипов Н. (2021). “Давлат хизматчиларида стрессни бошқариш: назарий ёндашув.” *Психология ва ҳаёт*, №2, 34–39-бет.
11. Юсупов Ф. (2019). *Оила социологияси: назария ва амалий ёндашувлар*. Тошкент: Истикбол.

